

Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії

1. ВСТУП

Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі між Україною та Європейським Союзом (ЄС), укладений 1 грудня 2005 року, визначив фундаментальні принципи стратегії співпраці між цими двома сторонами впродовж останніх десяти років. Протягом зазначеного періоду були досягнуті значні успіхи у реалізації п'яти дорожніх карт, визначених цим документом, а саме у сфері (i) ядерної безпеки; (ii) інтеграції ринків електроенергії та газу; (iii) підвищення безпеки енергопостачання і транзиту вуглеводнів; (iv) у вугільній галузі та (v) енергоефективності використання відновлювальних джерел енергії. Завдяки цьому значно підвищився рівень інтеграції енергетичних ринків України та ЄС.

Незмінною метою залишається повна інтеграція енергетичних ринків України та ЄС в інтересах споживачів та з огляду на необхідність взаємного посилення безпеки енергопостачання та охорони довкілля в енергетичній галузі. У зв'язку з цим Україна та ЄС (надалі – «Сторони») зацікавлені в активізації співпраці у сфері енергетики та у здійсненні реформ в енергетичному секторі, зокрема, у галузях, зазначених нижче.

Впродовж кількох останніх років відбулася низка значних подій, які були взяті до уваги під час підготовки цього Меморандуму про взаєморозуміння щодо стратегічного енергетичного партнерства, а саме:

- Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, яка була підписана у березні та червні 2014 року, містить положення, що конкретно стосуються сфери енергетики, торгівлі енергоносіями та гармонізації українського законодавства з правом ЄС у галузі енергетики. Їх застосування є основою для зміцнення співпраці між Сторонами у сфері енергетики.
- 1 лютого 2011 року Україна набула статусу Договірної Сторони у рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства і вже вжила перших заходів з дотримання низки своїх міжнародних зобов'язань, передбачених цим документом, зокрема, у газовій сфері, а також взяла на себе зобов'язання реалізувати в повному обсязі Третій Енергетичний Пакет ЄС.
- У червні 2016 року, через рік після приєднання України до програми «Горизонт 2020» (Horizon 2020) була укладена Угода між Урядом України та Європейським співтовариством з атомної енергії про наукову і технологічну співпрацю та асоційовану участь України у Програмі наукових досліджень та навчання Євратом (2014-2018), яка ратифікована Верховною Радою України 22 вересня 2016 року. Набуття Україною статусу асоційованого члена цієї програми, зважаючи на визнану компетенцію наукових установ та «ноу-хау» України у сфері ядерної енергетики, дозволить додатково розширити взаємовигідну співпрацю між Україною та ЄС;

- Україна поділяє цілі та принципи Енергетичного Союзу, встановлені Рамковою стратегією Європейської Комісії щодо Сталого Енергетичного Союзу з довгостроковою політикою щодо запобігання зміні клімату¹, які передбачають забезпечення споживачів (як побутових, так і бізнесу) енергією у безпечний, захищений, стабільний, конкурентоспроможний та доступний спосіб. З цією метою сторони домовились про тісну співпрацю з метою реалізації принципів, передбачених зазначеною стратегією Енергетичного Союзу.

Сторони також нагадують про необхідність взяття до уваги в ході реалізації їхньої співпраці у сфері енергетики нещодавніх декларацій, ініціатив та угод, зокрема, таких:

- Спільна декларація України та ЄС щодо модернізації української газотранспортної системи від 23 березня 2009 року;
- Угоди, укладені між Кабінетом Міністрів України та Євратомом у галузі ядерної безпеки та мирного використання ядерної енергії²;
- У галузі ядерної безпеки співробітництво здійснюється в інтересах України у рамках Інструменту співробітництва в галузі ядерної безпеки (INSC);
- Рішення Комісії С(2013) 3496 від 24 червня 2013 року про надання Євратомом позики на підтримку реалізації Програми підвищення безпеки енергоблоків атомних електростанцій;
- Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове та технологічне співробітництво, укладена у 2002 році і останній раз поновлена у 2014 році (надалі – «Угода про наукове та технологічне співробітництво»); та
- Угода, прийнята двадцять першою сесією Конференції Сторін Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (UNFCCC) у Парижі в грудні 2015 року (надалі – «Паризька угода про зміни клімату») і ратифікована Верховною Радою України 14 липня 2016 року, у контексті якої Україна та ЄС спільно з іншими Сторонами UNFCCC домовились, серед іншого, про необхідність якнайшвидше досягти піка глобальних викидів (парникових газів), після чого їх кількість повинна зменшуватись на основі найглибших наявних наукових знань. Вони також домовились кожні 5 років збиратися разом і встановлювати більш амбітні цілі, які вимагаються рівнем наукових знань, та доповідати одна одній і широкому загалу про те, наскільки успішно відбувається реалізація поставлених ними цілей.

Визнаючи необхідність розвитку енергетичної інфраструктури України та реалізації проектів, спрямованих на поглиблення її інтеграції в енергетичну інфраструктуру ЄС, Сторони домовились про співробітництво щодо залучення інвестицій та фінансування.

З урахуванням вищевикладеного, Сторони ставлять собі за мету співпрацювати задля упорядкування своїх відповідних енергетичних стратегій і розширення інструментів співробітництва між ними у зазначених нижче сферах.

---

¹ Рамкова стратегія щодо Сталого Енергетичного союзу з довгостроковою політикою щодо запобігання змінам клімату, Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському соціально-економічному комітету, Комітету регіонів та Європейському інвестиційному банку від 25 лютого 2015 року.

² А саме Угода про співробітництво у галузі ядерної безпеки та Угода про співробітництво у галузі керованого термоядерного синтезу, обидві є чинним з листопада 2002 року, а також Угода про співробітництво у галузі мирного використання ядерної енергії, є чинною з вересня 2006 року.

2. ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА, СОЛІДАРНІСТЬ І ДОВІРА

Сторони прагнуть до зміцнення взаємної енергетичної безпеки на основі принципу солідарності та довіри. Для успішної реалізації своїх намірів Сторони ставлять собі за мету:

- регулярний обмін інформацією стосовно нових політичних ініціатив, сценаріїв та прогнозів щодо споживання та постачання енергії, у тому числі орієнтація на гармонізацію методології їх моделювання;
- співробітництво щодо реалізації спільних ініціатив та способів диверсифікації та підвищення безпеки енергопостачання, включаючи захист критично важливих енергетичних структур та захист від загроз кібербезпеці;
- покращення сполучення між Україною та державами-членами ЄС, а також з іншими Договірними Сторонами Енергетичного Співтовариства та всередині нього, усунення усіх бар'єрів, у тому числі регуляторних, з метою полегшення транскордонних потоків газу та недискримінаційного доступу до інфраструктури та джерел природного газу;
- співпраця у процесі ідентифікації та реалізації Проектів спільного інтересу (PCI) (у відповідних випадках) та Проектів спільного інтересу у рамках Енергетичного Співтовариства або Проектів взаємного інтересу (PECI та PMI), співробітництво з метою підвищення ступеня сумісності та координованості проектів PCI та PEGI/PMI, а також у прагненні забезпечити в повному обсязі застосування правил енергетичного ринку до всіх транскордонних перегонів на основі законодавства ЄС;
- розвиток успішного співробітництва після стрес-тестів ЄС³ 2014 року за рахунок продовження співпраці щодо підвищення безпеки постачання природного газу у рамках діючих проектів та ініціатив, а також за рахунок посилення діяльності у регіонах та ініціювання аналогічного співробітництва у сфері електроенергетики;
- підтримка екологічно безпечного внутрішнього виробництва енергії, у тому числі відновлювальних джерел енергії згідно з принципами сталого розвитку.

Визнаючи стратегічну роль України як газотранзитної держави, Сторони мають продовжувати співпрацю для забезпечення безпечного, надійного та прозорого транзиту газу територією України, зокрема, шляхом імплементації в повному обсязі положень Спільної декларації України та ЄС щодо модернізації української газотранспортної системи 2009 року. З огляду на це ЄС підтримує зусилля України, спрямовані на збереження ролі важливої газотранзитної держави.

З огляду на суттєву ємність комплексу підземних сховищ газу України та його стратегічно важливе значення з точки зору безпеки постачання газу в Україні та Європі, Сторони планують проаналізувати можливість підвищення ступеня інтегрованості зазначених об'єктів у ринок газу ЄС за рахунок підвищення прозорості та ефективності їхнього функціонування, у тому числі можливість створення газового хабу на території України, продовжуючи процес необхідного відокремлення у відповідності до положень Третього енергетичного пакету.

Україна має намір швидко реалізувати рішення щодо відокремлення діяльності з транспортування природного газу (діяльності оператора ГТС) від видобутку і постачання природного газу (unbundling decision) по відношенню до НАК «Нафтогаз

³ Повідомлення Комісії Європейському Парламенту та Раді про короткострокову стабільність європейської газової системи COM(2014) 654 final

України» в інтересах внутрішнього ринку та з максимальним врахуванням інтересів народу України.

Сторони мають намір продовжувати свою співпрацю у нафтовому секторі, у тому числі з метою забезпечення безпечного та надійного транзиту сирої нафти територією України та реалізації проектів з диверсифікації, а також задля створення Україною системи мінімальних запасів сирої нафти та нафтопродуктів.

Спираючись на широкомасштабне співробітництво під час проведення всеосяжного та прозорого оцінювання ризиків та рівня безпеки атомних реакторів (стрес-тестів) після аварії на атомній станції Фукусіма, Сторони повинні, як і раніше, тісно співпрацювати у питаннях підвищення ядерної безпеки, а також поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом з тим, щоб Україна включила у своє законодавство найбільш актуальну нормативно-правову базу, імплементовану в ЄС у цій сфері. Забезпечення найвищого рівня ядерної безпеки залишається одним із ключових пріоритетів для обох Сторін. Зокрема, Сторони повинні співпрацювати з таких питань:

- зміцнення адміністративної спроможності та компетенції, а також забезпечення повної незалежності національних регуляторів⁴;
- реалізація цілей у сфері безпеки відповідно до Віденської декларації про ядерну безпеку від 9 лютого 2015 року на принципах для виконання цілей Конвенції щодо ядерної безпеки з метою запобігання аваріям та зменшення радіологічних наслідків;
- оперативна реалізація заходів з підвищення рівня безпеки, визначених оновленим Національним планом дій України, підготовленим за результатами зазначених «стрес-тестів», та звітування відповідним європейським і міжнародним форумам;
- сприяння поширенню ефективної культури безпеки в ядерній енергетиці серед усіх відповідних зацікавлених сторін;
- розроблення національної програми довгострокового поводження з відпрацьованим ядерним паливом всіх видів та реалізація національної програми поводження з радіоактивними відходами в Україні;
- впровадження системи регулярних «партнерських перевірок» згідно з відповідними підходами, реалізованими в ЄС на основі принципів, передбачених Директивами про ядерну безпеку та поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом;
- посилення обміну інформацією та удосконалення транскордонних механізмів у сфері планування протиаварійних заходів та реагування на аварійну ситуацію;
- підвищення рівня прозорості у сфері ядерної безпеки, поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом, інформування та залучення населення.

Сторони також повинні співпрацювати у питаннях диверсифікації джерел постачання ядерного палива для ядерних реакторів типу ВВЕР (VVER), у тому числі за рахунок місцевих резервів, приділяючи особливу увагу питанню ліцензування палива від альтернативних постачальників.

---

4 Директива 2014/87/ЄВРОАТОМ від 8 липня 2014, що вносить зміни до Директиви 2009/71/ЄВРОАТОМ, що встановлює для Співтовариства основи з ядерної безпеки ядерних установок

Сторони передбачають тісну співпрацю з тим, щоб забезпечити врегулювання Україною екологічних проблем, які виникають в енергетичному секторі, з метою реалізації цілей сталого розвитку, у тому числі тих, що мають транскордонний або глобальний характер, а також з тим, щоб забезпечити імплементацію відповідних багатосторонніх природоохоронних угод. Оцінки впливу на навколишнє середовище, що здійснюються згідно з правом ЄС, а також відповідними міжнародними зобов'язанням, слугуватимуть обов'язковим інструментом, що забезпечить дотримання стандартів захисту навколишнього середовища.

З огляду на необхідність підвищення рівня енергетичної безпеки та енергетичної незалежності України, Сторони планують співпрацювати з метою збереження цілісності та підвищення стабільності функціонування національної електроенергетичної системи та її спроможності задовольняти попит на електроенергію у довгостроковій перспективі.

На підставі досягнутих на сьогоднішній день результатів, Сторони мають намір розширити свою співпрацю щодо реформування та реструктуризації вугільної галузі України, приділяючи належну увагу екологічним та соціальним аспектам її функціонування, у тому числі шляхом внесення законодавчих змін задля розвитку вугільного ринку та надання допомоги у глибокій та всеосяжній реструктуризації цієї галузі.

3. ІНТЕГРАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РИНКІВ

З метою забезпечення повної інтеграції енергетичних ринків України та ЄС та повноцінної імплементації Третього Енергетичного Пакету Сторони тісно співпрацюватимуть задля:

- зміцнення адміністративної спроможності та ефективності всіх відповідних установ та зацікавлених сторін з метою здійснення реформ в енергетичному секторі, зокрема, національного регулятора, з урахуванням політик у сфері захисту конкуренції та державної підтримки, за рахунок (серед іншого) посилення обміну між національними регуляторами та антимонопольними органами України та країн ЄС;
- виконання Україною зобов'язань, передбачених Договором про заснування Енергетичного Співтовариства та відповідними положеннями Угоди про Асоціацію, у тому числі Главою 6 (Розділ V) цього документа, що стосується навколишнього середовища, а також шляхом надання технічної підтримки (у разі необхідності);
- підвищення рівня прозорості та ефективності функціонування енергетичних ринків України та боротьби з корупцією; та
- створення сприятливого інвестиційного клімату з метою підвищення привабливості її енергетичного сектора для інвесторів.

Сторони повинні співпрацювати, насамперед, задля адаптації законодавства України до вимог та норм чинного права ЄС, а також до стандартів щодо розроблення, планування та експлуатації електричних та газових мереж у рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

Беручи до уваги рішення Уряду України про повну інтеграцію української електроенергетичної системи в європейський енергетичний ринок, Сторони мають намір працювати з метою забезпечення синхронного функціонування Об'єднаної енергетичної системи України та енергосистеми країн Центральної Європи у

довгостроковій перспективі та удосконалення асинхронного режиму роботи енергосистем у короткостроковій перспективі, у разі потреби.

Рівні умови з точки зору еквівалентних базових правил щодо доступу до ринків, інфраструктури і відкритості ринку, а також екологічних стандартів і стандартів безпеки, приведених до європейського законодавства, будуть сприяти розвитку торгівлі електроенергією між сторонами.

Сторони наголошують на тому, що для функціонування внутрішнього енергетичного ринку вкрай необхідно мати повністю незалежні та компетентні регуляторні органи. Сторони зобов'язуються зміцнити адміністративну спроможність та ефективність відповідних органів.

Сторони поставлять собі за мету забезпечити розвиток діючої або у разі необхідності нової нафтової інфраструктури, що призведе до ефективнішої її інтеграції у європейську мережу нафтопроводів.

З метою створення конкурентоспроможного та ліквідного ринку природного газу Сторони мають намір продовжувати конструктивну співпрацю і вживати необхідних заходів для забезпечення підписання Оператором газотранспортної системи України Угоди про сполучення з операторами газотранспортних систем сусідніх держав-членів ЄС відповідно до нормативно-правових актів ЄС.

Сторони мають намір співпрацювати з метою захисту прав споживачів електроенергії та природного газу, а також розширення можливостей для споживачів, у тому числі щодо боротьби з нечесною діловою практикою. Зокрема Сторони вбачають можливість співпраці між Україною та Європейським Союзом у пошуку способів:

- забезпечення вільного вибору постачальника електричної енергії та природного газу для всіх споживачів;
- здійснення всього обліку електроенергії, природного газу та тепла в економічно ефективний спосіб;
- дотримання найвищих стандартів надання інформації споживачам, оброблення скарг та врегулювання суперечок, що виникають на ринках електроенергії та природного газу;
- забезпечення високої якості та безпеки постачання електричної енергії та природного газу; та
- захисту уразливих категорій споживачів.

4. ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Сторони мають намір надавати одна одній підтримку у розробленні політик у сфері енергоефективності з метою підвищення енергоефективності в усіх галузях споживання енергії, її перетворення, передачі та розподілу в цілях зменшення питомого енергоспоживання в Україні.

У зв'язку з цим Сторони планують розглянути можливість обміну належними практиками впровадження заходів з підвищення енергоефективності у сфері виробництва, передачі та розподілу електричної енергії, а також кінцевого споживання, включаючи практику комплексного обліку та прозору процедуру розрахунку оплати для всіх споживачів житлового сектора, адміністративних та промислових будівель.

Сторони відзначають, що ефективне впровадження систем енергетичного аудиту, управління енергоспоживанням або системи екологічного менеджменту відповідно до міжнародних стандартів (EN/ISO) є необхідною умовою підвищення

енергоефективності і висловлюють згоду співпрацювати у питанні впровадження зазначених систем у приватному та державному секторах України.

Сторони повинні докласти зусиль для створення фонду на підтримку заходів з підвищення енергоефективності будівель України. Сторони також планують співпрацювати у таких питаннях:

- підвищення енергоефективності споживання за рахунок використання енергоефективних продуктів (повна імплементація правових норм ЄС з енергетичного маркування та екодизайну);
- підвищення ефективності передачі та розподілу природного газу, електричної енергії і тепла;
- забезпечення повноцінного використання можливостей, передбачених інвестиціями в енергоефективність, наданими у рамках програм за підтримки ЄС, наприклад, програм, що фінансуються Фондом Східноєвропейського партнерства з питань енергоефективності та екології (E5P Fund) та інших проектів, що фінансуються Інвестиційним фондом сусідства (NIF).

Сторони повинні підтримувати діяльність, спрямовану на зміцнення спроможності органів центральної та місцевої влади України до підвищення енергоефективності та розвиток експертного і кадрового потенціалу місцевого рівня у сфері енергоефективності.

5. ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ

Визнаючи, що Україна має одну з найбільш вуглецевосмних економік у світі, а також той факт, що загальною метою є низьковуглецевий розвиток всіх секторів економіки, Сторони підтримують розроблення відповідних стратегій скорочення викидів парникових газів та обмін ними.

Беручи до уваги викладене вище, Сторони повинні:

- сприяти використанню та подальшому розвитку відновлювальних джерел енергії шляхом аналізу ступеня сприятливості регуляторних та економічних умов;
- здійснювати обмін найкращими практиками у сфері переходу на паливо з низьким рівнем викидів та альтернативні види палива з низьким рівнем викидів, у тому числі основаних на найкращих наявних технологіях;
- стимулювати відновлення та використання метану з діючих і закритих вугільних шахт;
- обмінюватись досвідом у сфері впровадження жорсткого моніторингу, звітності та верифікації викидів, виплат за викиди вуглецю в атмосферу та торгівлі квотами на викиди; та
- співпрацювати з метою забезпечення умов для широкого застосування низьковуглецевих технологій, наприклад, технологій уловлювання та зберігання або використання вуглецю, за умови їх безпечного використання та належного управління ризиками.

Сторони мають намір тісно співпрацювати з метою надання допомоги Україні у досягненні цільових показників у сфері скорочення викидів від теплових електростанцій згідно з відповідними зобов'язаннями, передбаченими Договором про заснування Енергетичного Співтовариства.

Енергоефективні та екологічно чисті транспортні засоби відіграють важливу роль у скороченні споживання енергії, викидів CO₂ та викидів забруднюючих речовин. Сторони домовились сприяти використанню екологічно чистих транспортних засобів та слідкувати за тим, щоб екологічні наслідки експлуатації транспортних засобів впродовж усього строку їх служби бралися до уваги у всіх випадках купівлі засобів автомобільного транспорту. Сторони домовились співпрацювати з питань обміну найкращими практиками у сфері популяризації екологічно чистого транспорту та оптимізації відповідної інфраструктури, у тому числі сприяння розробленню належної нормативно-правової бази.

Сторони мають намір тісно співпрацювати з метою надання Україні допомоги у популяризації ідеї використання енергії з відновлювальних джерел енергії згідно з відповідними зобов'язаннями, передбаченими Договором про заснування Енергетичного Співтовариства.

Беручи до уваги необхідність повноцінної імплементації положень Паризької угоди про зміну клімату, Сторони мають намір співпрацювати в усіх сферах, передбачених зазначеною угодою. Сторони визнають, що у рамках цієї співпраці особливу увагу слід приділити фінансуванню програм адаптації до наслідків зміни клімату та скорочення викидів парникових газів.

6. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ

Сторони повинні співпрацювати з метою сприяння повноцінній участі України у заходах, передбачених програмою «Горизонт 2020», Програмою наукових досліджень і навчання Євратом (2014-18), яка є компліментарною до програми «Горизонт 2020», Дослідницькою програмою науково-дослідного фонду вугілля і сталі (RFCS) та іншими програмами, пов'язаними з дослідженнями у галузі енергетики та застосуванням наукового підходу до регулювання цієї галузі. Сторони прагнуть зміцнити співпрацю за рахунок асоційованої участі України у програмі «Горизонт 2020». Зокрема Сторони повинні прагнути до співпраці у напрямку більш ефективного впровадження інновацій в енергетичному секторі, у галузі енергоефективних технологій та у сфері ядерної безпеки, а також у розробленні нових технологій використання відновлювальних джерел енергії. Перевага також буде віддаватись співпраці щодо пом'якшення наслідків зміни клімату.

Що стосується, зокрема, ядерних досліджень, асоційована участь України у Програмі наукових досліджень і навчання Євратом дозволить Сторонам зміцнити їхню нинішню тісну співпрацю і забезпечить умови для подальшої інтеграції дослідницьких програм та більш ефективного спільного використання ресурсів та інфраструктур. У рамках досліджень у галузі ділення атомного ядра – охоплені відповідними програмами сторін - можуть бути проаналізовані такі аспекти, як радіаційний захист, виведення з експлуатації ядерних об'єктів, управління відходами, безпека ядерних реакторів типу ВВЕР (VVER) та приведення моделі діяльності України у цій галузі до найкращих європейських практик. Що стосується досліджень у галузі ядерного синтезу, співпраця з цього питання дозволить Україні ефективніше узгоджувати свою діяльність з Європейською дорожньою картою щодо термоядерної енергетики.

Сторони мають намір розвивати та зміцнювати співпрацю у сфері наукових досліджень і розробок та проводити регулярні діалоги (у тому числі на технічному рівні) з метою сприяння розвитку науки та підвищенню наукового потенціалу в цілях розв'язання регіональних та глобальних проблем в енергетичній галузі. Спільна діяльність у галузях, передбачених Статтею 4 Угоди про наукове та технологічне співробітництво, має здійснюватись згідно з положеннями цієї Угоди. Координування цієї діяльності в

основному здійснюватиме Спільний комітет, створений відповідно до Угоди про наукове та технологічне співробітництво.

7. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТА ЗВІТНІСТЬ

Сторони планують проводити регулярні зустрічі (принаймні раз на рік) на рівні міністрів (та, у разі необхідності, на інших рівнях) для обговорення ходу виконання цього Меморандуму та визначення пріоритетних напрямів роботи на основі річних робочих планів.

Для забезпечення безперешкодного виконання умов цього Меморандуму Сторони повинні призначити уповноважених представників на рівні експертів. Завданням зазначених представників має бути забезпечення безперебійного обміну інформацією, організація спільних нарад та складання річних робочих планів, а також підготовка звітів про хід імплементації цього Меморандуму.

У разі необхідності Сторони можуть спільно створювати робочі групи із щорічних пріоритетних питань.

Сторони повинні регулярно інформувати відповідний Підкомітет, передбачений Угодою про Асоціацію, про хід виконання умов цього Меморандуму. Слід приділяти належну увагу публічному висвітленню спільної діяльності, у тому числі інформуванню зацікавлених сторін про досягнуті результати та пріоритетні напрями співпраці, передбачені щорічними робочими планами.

У рамках виконання умов цього Меморандуму Сторони повинні тісно співпрацювати з органами Енергетичного Співтовариства з усіх питань, віднесених до сфери повноважень Енергетичного Співтовариства, та у відповідних випадках вживати заходів до того, щоб їхня діяльність була чітко скоординована з діяльністю інших донорів та партнерів, присутніх в Україні.

Сторони ставлять собі за мету сприяти тісній співпраці між регуляторами у галузі енергетики, операторами мереж та їхніми асоціаціями, що існують в Україні та ЄС, включаючи, серед іншого, Агентство з співробітництва регуляторів (ACER), Раду європейських енергетичних регуляторів (CEER), Європейську мережу системних операторів з передачі електроенергії (ENTSO-E) та Європейську мережу системних операторів постачання природного газу (ENTSO-G), а також між національними органами на двосторонній основі. Зокрема Сторони планують докласти спільних зусиль для того, щоб забезпечити національному регулятору у сфері енергетики України статус спостерігача, а також статус спостерігача з подальшим повноцінним членством системних операторів України постачання електричної енергії та природного газу в ENTSO-E та в ENTSO-G (відповідно).

Сторони наполегливо рекомендують розвивати в енергетичному секторі відповідну співпрацю учасників ринку, професійних об'єднань та членів громадянського суспільства.

Визнаючи важливість ролі громадянського суспільства в ефективному здійсненні структурних реформ в енергетичній галузі, Сторони планують надавати інституційну підтримку неурядовим організаціям (NGO) України з метою посилення їхньої ролі у здійсненні реформ в енергетичній галузі України.

8. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ МЕМОРАНДУМУ, СТРОК ДІЇ, ПЕРЕГЛЯД

Сторони погоджуються, що з моменту набуття чинності цього Меморандуму, втрачає чинність Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі, підписаний 1 грудня 2005 року.

Цей Меморандум не створює і не передбачає створення жодних юридичних зобов'язань жодної Сторони, які регулюються внутрішнім або міжнародним правом. Зокрема, жодне з положень цього Меморандуму не є зобов'язанням фінансового характеру будь-якої зі Сторін.

До того ж, цей Меморандум не передбачає жодного зобов'язання для будь-якої зі Сторін щодо надання преференційного режиму іншій Стороні у будь-якому питанні, передбаченому цим документом або в інший спосіб.

Сторони повинні вживати заходів для того, щоб будь-який обмін інформацією, передбачений цим Меморандумом, та всі види діяльності, що здійснюються згідно з цим Меморандумом, узгоджувались з відповідними політиками та процедурами у сфері розкриття інформації. Крім того, обидві Сторони мають право на оприлюднення цього Меморандуму.

Цей Меморандум укладений на строк 10 років. Наприкінці п'ятого року строку дії цього Меморандуму Сторони повинні провести нараду відповідного рівня, щоб вирішити, чи потребує цей Меморандум будь-якого перегляду, внесення поправок та/або доповнень. У разі визнання за доцільне, Сторони повинні переглянути Меморандум та/або внести необхідні зміни та/або доповнення до нього.

Сторони можуть переглядати цей Меморандум або продовжувати строк його дії, або будь-яка зі Сторін може припинити дію цього Меморандуму в будь-який час. У випадку припинення дії Меморандуму, відповідна Сторона повинна письмово повідомити про це іншу Сторону не пізніше ніж за 90 днів, відлік яких розпочинається з дати отримання такого повідомлення.

Цей Меморандум набирає чинності у перший день після його підписання обома Сторонами.

Учинено в м. Брюссель 24 листопада 2016 року у двох примірниках, кожен з яких викладений українською та англійською мовами.

За Україну

За Європейський Союз та Європейське
Співтовариство з атомної енергії

Memorandum of Understanding on a Strategic Energy Partnership between Ukraine and the European Union together with the European Atomic Energy Community

1. INTRODUCTION

The Memorandum of Understanding on cooperation in the field of energy between Ukraine and the European Union (EU), signed on 1st December 2005, has provided a solid basis for guiding the cooperation between both sides over the past ten years. Good progress has been achieved over this period in implementing the five roadmaps described therein, namely on (i.) nuclear safety, (ii.) integration of electricity and gas markets, (iii.) security of energy supply and transit, (iv.) the coal sector and (v.) energy efficiency and renewables. This has already led to a closer integration of the energy markets of Ukraine and the EU.

The goal remains the full integration of energy markets of Ukraine and the EU for the benefit of consumers and with a view to strengthening mutual energy security and environmental sustainability. It is therefore in the interest of Ukraine and the EU (hereinafter "the Sides") to intensify cooperation in the energy field and to reform energy sectors, in particular in the areas outlined below.

A number of significant developments have taken place in the last few years that have been taken into account in drawing up this new Strategic Energy Partnership, namely:

- the Association Agreement between Ukraine and the EU, which was signed in March and June 2014, includes provisions specifically dedicated to energy, energy-related trade and harmonization of the Ukrainian legislative framework with that of the EU in the energy sector. Its application provides the basis for enhanced cooperation in the field of energy between the Sides;
- Ukraine became a contracting party of the Energy Community as of 1st February 2011 and has already undertaken first steps to comply with a number of its international obligations therein, namely in the area of natural gas and is committed to implement fully the Third Energy Package;
- in June 2016, one year following the accession to Horizon 2020, the agreement associating Ukraine to the Euratom research and training programme (2014-18) (the Euratom Programme) was signed, which was ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine on 22 September 2016. This association, in view of Ukraine's recognised competence and know-how in nuclear science will further widen mutually beneficial co-operation between Ukraine and the EU;
- Ukraine shares the goals and principles of the Energy Union set out in the European Commission's Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking

Climate Change Policy¹ to provide consumers – both households and businesses – with safe, secure, sustainable, competitive and affordable energy. For that purpose, the Sides agree to cooperate closely in implementing the principles set out in the Energy Union strategy.

The Sides also recall the importance of the recent declarations, initiatives and agreements in implementing their cooperation in the field of energy, in particular:

- the Joint Declaration on the Modernisation of Ukraine's Gas Transit System of 23rd March 2009;
- the agreements between the Cabinet of Ministers of Ukraine and Euratom in the sphere of nuclear safety and on the peaceful uses of nuclear energy²;
- in the field of nuclear safety, the cooperation activities carried out for the benefit of Ukraine within the framework of the Instrument for Nuclear Safety Cooperation (INSC);
- the Commission Decision C(2013) 3496 of 24 June 2013 on granting a Euratom loan in support of the Ukraine safety upgrade program of nuclear power units;
- the Agreement on cooperation in science and technology between Ukraine and the European Community signed in 2002 and last renewed in 2014, hereinafter the Science and Technology Agreement; and
- the agreement adopted by the twenty-first session of the Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) in Paris in December 2015, hereinafter the Paris Agreement on Climate Change, and ratified by the Parliament of Ukraine on 14 July 2016, in the context of which Ukraine and EU together with other Parties to the UNFCCC agreed *inter alia* on the need for global emissions to peak as soon as possible, to undertake rapid reductions thereafter in accordance with the best available science, to come together every 5 years to set more ambitious targets as required by science and to report to each other and the public on how well they are doing in implementing their targets.

Acknowledging the importance of developing Ukraine's energy infrastructure and implementing projects aimed at deepening its integration into the EU's infrastructure, the Sides agree to cooperate in mobilising investments and financing.

In view of the above, the Sides aim to collaborate in view of aligning their respective energy strategies and expanding the instruments of cooperation between them in the areas below.

---

¹ A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank of 25 February 2015.

² Namely, the Agreement for Co-operation in the field of nuclear safety and the Agreement for Co-operation in the field of controlled nuclear fusion, both in force as of November 2002, as well as the Agreement for Co-operation in the Peaceful Uses of Nuclear Energy, in force since September 2006.

2. ENERGY SECURITY, SOLIDARITY AND TRUST

The Sides seek to strengthen their mutual energy security in a spirit of solidarity and trust. With a view to achieving this, the Sides aim at:

- regularly exchanging information with regard to new policy initiatives, scenarios and forecasts of energy consumption and supply, including aiming at harmonising their modelling methodologies;
- cooperating on joint initiatives and on ways to diversify and enhance their security of energy supply, including protection of energy critical infrastructures and against cyber security threats;
- improving the interconnectivity between Ukraine and EU Member States as well as with and between Energy Community Contracting Parties and removing any barriers, including regulatory, with a view to facilitating cross-border gas flows and non-discriminatory access to facilities and natural gas sources;
- collaborating in the process of identification and implementation of Projects of Common Interest (PCIs) (where appropriate) and Projects of Energy Community Interest (PECIs) or Projects of Mutual Interest (PMIs), in strengthening the compatibility and coordination between PCI and PECE/PMI and in seeking to achieve full application of energy market rules on all interconnections based on EU legislation;
- building on the successful cooperation following the EU stress tests³ of 2014 by continuing cooperation on the security of natural gas supply within existing projects and initiatives as well as through enhanced regional efforts and by launching similar cooperation with regard to electricity;
- supporting the environmentally sound production of indigenous energy, including renewables, in a sustainable manner.

Recognizing Ukraine's strategic role as a gas transit country, the Sides should continue to cooperate on ensuring the safe, reliable and transparent transit of gas through Ukraine, *inter alia* through the full implementation of the 2009 Joint Declaration on the Modernisation of Ukraine's Gas Transit System. Bearing this in mind, the EU supports the efforts of Ukraine to remain an important gas transit country.

In view of the substantial capacity of underground storage facilities for gas available in Ukraine and of their strategic importance for the security of gas supply in Ukraine and Europe, the Sides envisage exploring the potential to strengthen the integration of these facilities into the EU gas market *inter alia* by increasing the transparency and effectiveness of their operation, and the possibility of a gas hub in Ukraine following necessary unbundling in conformity with the 3rd package.

---

³ Communication of the Commission to the European Parliament and the Council on the short term resilience of the European gas system, COM(2014) 654 final

Ukraine is determined to implement swiftly the unbundling decision in respect of NJSC Naftogaz of Ukraine for the benefit of the internal market and in the best interests of the people of Ukraine.

The Sides intend to continue their cooperation in the oil sector, including on ensuring the secure and reliable transit of crude oil via Ukraine and on diversification projects, as well as on the implementation by Ukraine of a system of minimum stocks of crude oil and petroleum products.

Building on their extensive collaboration during the comprehensive and transparent risk and safety assessments (stress tests) of their nuclear power reactors which took place following the Fukushima accident, the Sides should continue to cooperate closely in the field of nuclear safety as well as radioactive waste and spent fuel management with a view to ensuring that Ukraine will incorporate into its legislation the most recent legal framework implemented in the EU in that field. Ensuring the highest level of nuclear safety remains a key priority for both sides. Specifically, the Sides should cooperate on:

- strengthening the capacity and competences as well as assuring full independence of national regulatory authorities⁴;
- implementing high level Safety Objectives in line with the Vienna Declaration on Nuclear Safety of 9 February 2015 on principles for the implementation of the objective of the Convention on Nuclear Safety to prevent accidents and mitigate radiological consequences;
- implementing, in a timely manner, the safety upgrades identified in the updated Ukrainian National Action Plan prepared in response to the "stress tests" results, and reporting to the relevant EU and international fora;
- promoting an effective nuclear safety culture among all concerned stakeholders;
- drawing up a national programme for the long-term management of all types of spent fuel and implementing a national programme for the management of radioactive waste in Ukraine;
- implementing a system of regular "Peer Reviews" in line with the ones in place in the EU within the framework of the nuclear safety and the radioactive waste and spent fuel management Directives;
- improving information exchanges and cross-border arrangements in the field of Emergency Preparedness and Response;
- increasing transparency on nuclear safety and on radioactive waste and spent fuel management matters, informing and involving the public.

---

⁴ COUNCIL DIRECTIVE 2014/87/EURATOM of 8 July 2014 amending Directive 2009/71/Euratom establishing a Community framework for the nuclear safety of nuclear installations

The Sides should also cooperate in the diversification of nuclear fuel supplies for VVER nuclear reactors, including those based on indigenous reserves, with special attention to the issue of licensing of the fuel from different providers.

The Sides envisage co-operating closely to ensure that Ukraine is addressing environmental concerns in the energy sector with a view to meeting the Sustainable Development Goals, including those having a cross-border or global character, and on the implementation of relevant multilateral environmental agreements. Environmental impact assessments, applied in line with EU legislation and relevant international obligations will be used as an important tool to meet environmental standards.

With a view to strengthening energy security and independence of Ukraine, the Sides envisage co-operating on maintaining the integrity and increasing the stability of the national electricity system and its ability to meet the long-term demand for electricity.

Building on the progress made so far, the Sides intend to expand cooperation to reform and restructure the Ukrainian coal sector, with due regard to environmental and social aspects, including by way of legislative changes to develop the coal market and assist with the deep and comprehensive restructuring of the sector.

3. INTEGRATION OF ENERGY MARKETS

In view of achieving the full integration of the energy markets of Ukraine and the EU and the full implementation of the 3rd Energy Package, the Sides should cooperate closely:

- in building the capacities and effectiveness of all relevant institutions and stakeholders to implement the reforms in energy sector, in particular of the national regulator, and in relation to competition and state aid policies by, inter alia, increasing exchanges between Ukrainian and EU national energy regulators and competition authorities;
- on the implementation of Ukraine's commitments under the Energy Community Treaty and relevant provisions of the Association Agreement, including Chapter 6 (Title V) thereof concerning the environment, also through technical assistance where necessary;
- in increasing the transparency and efficiency of Ukraine's energy markets and in fighting corruption; and
- on developing a secure investment climate to improve the attractiveness of Ukraine's energy sector for investors.

The Sides should cooperate, as a matter of priority, to accelerate the adaptation of Ukrainian legislation to requirements and rules stemming from applicable EU law and standards on development, planning and operation of electricity and gas networks within the framework of the Energy Community Treaty.

Recognizing the decision of the Government of Ukraine to fully integrate the Ukrainian electricity system with the European energy market, the Sides envisage working towards achieving the synchronous operation of Ukraine's unified energy system with the Central European Energy grid in the long run and improving asynchronous operations in the short run where appropriate.

A level playing field in terms of equivalent basic rules with respect to market access, infrastructure and market opening, as well as environmental and safety standards aligned with European legislation will facilitate electricity trade between the Sides.

The Sides underline that fully independent and competent regulatory authorities are essential for the functioning of the internal energy market. The Sides commit to strengthening the capacity and efficiency of the relevant authorities.

The Sides will aim at facilitating the development of existing, or where necessary new, oil infrastructure, resulting in a better integration of the European oil pipeline network.

In view of creating a competitive and liquid natural gas market, the Sides intend to continue constructive cooperation and take the necessary efforts to ensure that Ukraine's Gas Transmission System Operator should sign interconnection agreements in line with the EU acquis with adjacent operators in EU Member States.

The Sides intend to cooperate on the protection of rights of consumers of electricity and natural gas and expanding opportunities for consumers, including fighting unfair commercial practices. In particular, the Sides see the opportunity for cooperation between Ukraine and the EU in seeking:

- free choice of supplier of electricity and natural gas to all consumers;
- full electricity, natural gas and heat metering in a cost efficient manner;
- highest standards for consumer information, handling of complaints and settlement of disputes which arise on the electricity and natural gas markets;
- high quality and security of supply of electricity and natural gas; and
- protection of vulnerable consumers.

4. ENHANCING ENERGY EFFICIENCY

The Sides envisage mutually supporting the development of policies in energy efficiency with the objective of promoting energy efficiency in all spheres of energy consumption, transformation, transmission and distribution, with the aim of reducing Ukraine's energy intensity.

In this regard, the Sides envisage exchanging good practices on implementing energy efficiency measures in energy generation, transmission and distribution, as well as in final consumption, including comprehensive metering and transparent billing for all residential, public buildings and industry.

The Sides note that effective implementation of energy audits, energy management or environmental management systems according to international standards (EN/ISO) is an important factor in enhancing energy efficiency, and agree to cooperate for the purpose of implementing these systems in Ukraine's private and public sectors.

The Sides should strive to establish a fund to support energy efficiency measures in buildings in Ukraine. The Sides also envisage cooperation in the following areas:

- enhancing consumer’s energy efficiency by encouraging the use of energy-efficient products (full implementation of energy labelling and eco-design requirements);
- improving the efficiency of transmission and distribution of natural gas, electricity and heat;
- developing full utilisation of the possibilities to support energy efficiency investments provided for by EU-supported programmes such as the E5P Fund and other NIF-funded projects.

The Sides should support efforts to facilitate the enhancement of energy efficiency capacities among central and local administrations in Ukraine and develop local expertise and human resources in the energy efficiency sphere.

5. DECARBONISATION OF THE ECONOMY

Recognizing that Ukraine is one of the most carbon-intensive economies in the world and that the common objective is the low-carbon development of all sectors of economy, the Sides support the development of and exchange on their respective low greenhouse gas emission strategies.

In view of the above, the Sides should:

- promote the use and further development of renewable energy sources by exploring appropriate regulatory and favourable economic conditions;
- exchange best practices on switching to low-emission fuel and low-emission alternative fuels based on best available technologies;
- stimulate the recovery and use of methane from producing and closed coal mines;
- share expertise on introducing robust emissions monitoring, reporting and verification frameworks, carbon pricing and emissions trading; and
- cooperate for enabling the deployment of carbon capture and storage or utilization technologies, provided these are deployed safely and risks are properly managed.

The Sides intend to cooperate closely to assist Ukraine in meeting the targets for reducing emissions from thermal power plants in line with its commitments under the Energy Community Treaty.

Energy efficient and clean vehicles have an important role to play in reducing energy consumption, CO₂ emissions, and pollutant emissions. The Sides agree to promote the use of environmentally-friendly vehicles and facilitate that environmental impacts from the operation of vehicles over their whole lifetime are taken into account in all purchases of road transport vehicles. The Sides agree to cooperate in exchanging best practices for promoting clean vehicles and streamlining their infrastructure including facilitating the development of the legal framework.

The Sides intend to cooperate closely to assist Ukraine on the promotion of the use of energy from renewable sources in line with its commitments under the Energy Community Treaty.

In view of the full implementation of the Paris Agreement on Climate Change, the Sides intend to cooperate in all fora provided for by this agreement. The Sides agree that, within the framework of this cooperation, special consideration should be given to the financing of climate change adaptation and greenhouse gas emission reduction programmes.

6. RESEARCH AND INNOVATION

The Sides should cooperate to promote Ukraine's full participation in the activities of Horizon 2020, of the Euratom Research and Training Programme (2014-18) complementing Horizon 2020, of the Research Programme of the Research Fund for Coal and Steel (RFCS) and of other programmes relating to energy research and science-based approach to energy regulation. The Sides seek to improve their cooperation in non-nuclear energy research notably through the association of Ukraine to the Horizon 2020 programme. Specifically, the Sides should seek to cooperate on improving innovations in the energy sector, in energy efficiency technologies, and in nuclear safety as well as on developing new renewable energy technologies. Cooperation on climate change mitigation should also be favoured.

Regarding nuclear research in particular, the association of Ukraine to the Euratom Research and Training Programme would enable the Sides to reinforce their already good cooperation, enabling closer integration of research programmes and a more effective sharing of resources and infrastructures. In the fission area this would extend - insofar as covered by the Sides' respective Programmes - to issues such as radiation protection, decommissioning, waste management, VVER safety research, and alignment of Ukraine with European best practices, while in the fusion area it would allow closer alignment of Ukraine with the European fusion roadmap.

The Sides intend to develop and enhance cooperation in the research and development sphere and conduct regular dialogues (including on the technical level) in order to promote both the development of science and the enhancement of scientific potential for the purpose of solving regional and global problems in the energy sphere. Joint activities carried out in areas covered by Article 4 of the Science and Technology Agreement should be operated in accordance with this Agreement. The activities will notably be coordinated with and reported to the Joint Committee established under the Science and Technology Agreement.

7. IMPLEMENTATION AND REPORTING

The Sides envisage regular meetings (at least once per year) at the ministerial level (and other levels where appropriate) to review progress in the implementation of this Memorandum and to define priorities through annual work plans.

In order to ensure the smooth operation of the Memorandum, the Sides should appoint authorized representatives at the expert level. These representatives should specifically have the task of ensuring a smooth exchange of information, organizing meetings, drafting annual work plans and arranging for reporting on the implementation of this Memorandum.

The Sides can jointly establish working groups on specific annual priorities, as deemed necessary.

The Sides should regularly inform the relevant Subcommittee under the Association Agreement on the progress made under this Memorandum. Due consideration should be given to the publicity of joint activities, including informing stakeholders on results achieved and priorities under the annual work plans.

In the operation of this Memorandum, the Sides should cooperate closely with the Energy Community bodies on all issues related to the Energy Community mandate and, where appropriate, ensure that their activities are closely coordinated with other donors and partners in Ukraine.

The Sides envisage facilitating close cooperation between energy regulators, network operators and their associations in Ukraine and the EU, including but not limited to ACER, CEER, ENTSO-E and ENTSO-G, and between national bodies on a bilateral basis. Specifically, the Sides envisage undertaking joint efforts to promote the status of Ukraine's national energy regulator as an observer in ACER as well as the observer status and subsequent full membership of the Ukrainian system operator for electricity in ENTSO-E and for gas in ENTSO-G.

The Sides encourage the related cooperation of market participants, professional associations and civil society actors in the energy sector.

Recognizing the importance of civil society in developing structural reforms in the energy sector, the Sides envisage providing institutional support for Ukrainian NGOs in order to enhance their role in the implementation of energy reforms in Ukraine.

8. APPLICATION, DURATION, REVISION

This Memorandum replaces and supersedes the Memorandum of Understanding between Ukraine and the European Union signed on 1 December 2005.

It does not, nor is it intended to, create any legal obligations on either Side under domestic or international law. In particular, nothing in this Memorandum shall represent a commitment of financing on the part of either Side.

Furthermore, this Memorandum does not intend to represent any commitment from either Side to give preferred treatment to the other Side in any matter contemplated herein or otherwise.

The Sides should endeavour that any exchange of information contemplated in this Memorandum and all activities undertaken pursuant to this Memorandum are consistent with their respective policies and procedures on disclosure of information. In addition, both Sides may make this Memorandum publicly available.

This Memorandum is made for an initial period of 10 years. At the end of the fifth year of the Memorandum's term, the Sides should confer at the appropriate level to decide on whether this Memorandum requires any revision, amendment and/or supplementation, and if so, they

should revise and/or make the required amendments and/or supplements to this Memorandum.

The Sides can revise or prolong this Memorandum or any of the Sides can terminate the Memorandum at any time. In case of termination, the respective Side should give at least 90 days prior written notice, with effect on the date of receipt of the notification.

This Memorandum should come into effect on the day after it has been signed by both Sides.

Done at Brussels on 24 November 2016 in two copies in Ukrainian and English language each.

For Ukraine

**For the European Union and the European
Atomic Energy Community**

